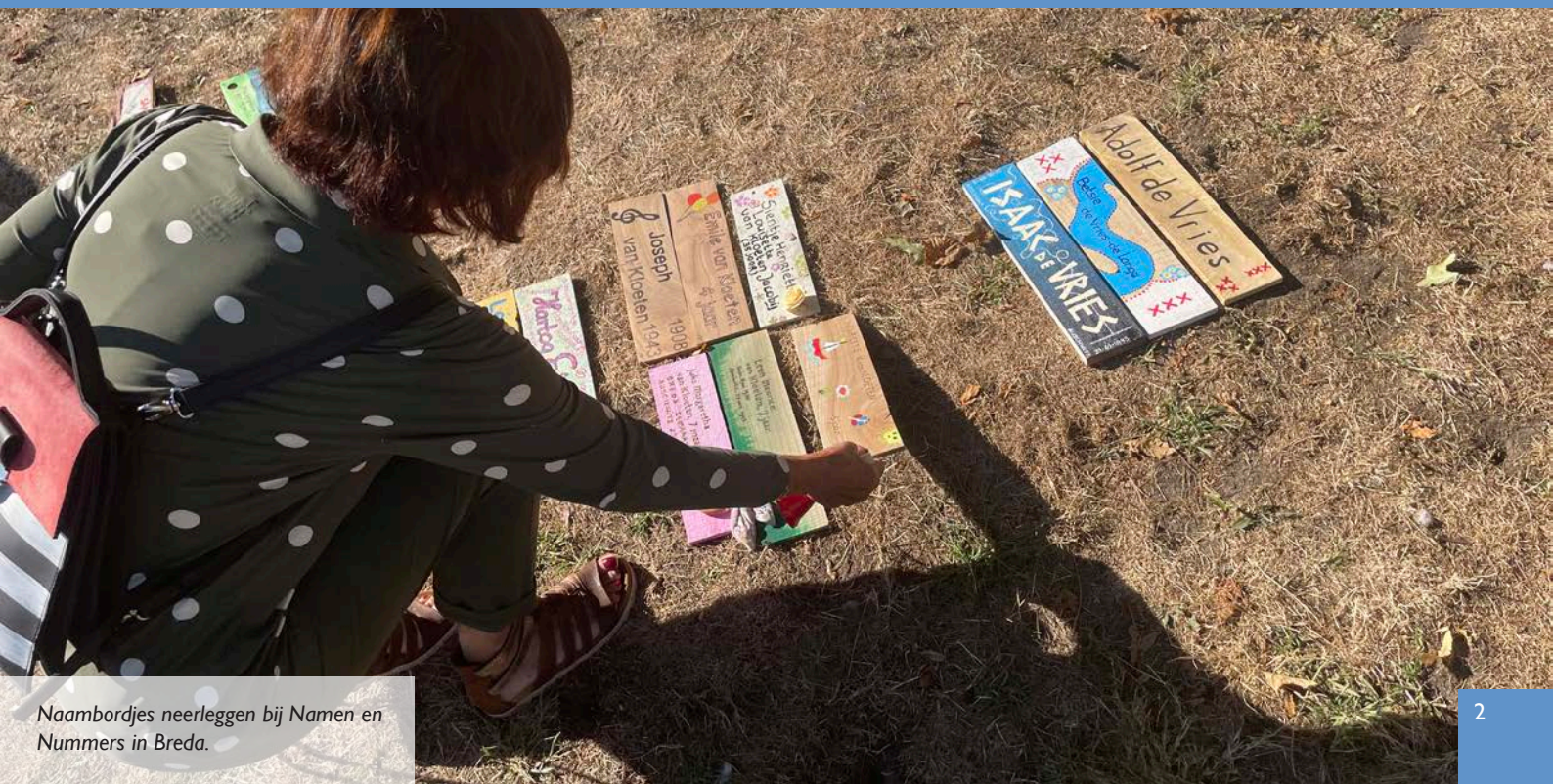


 verhalis
jaarverslag
2022



Inhoudsopgave

Over Verhalis	3
Voorwoord van de voorzitter	4
Activiteitenverslag 2022	5
DE DODENDRAAD LEEFT	5
NAMEN EN NUMMERS BREDA	6
NAMEN EN NUMMERS BRABANT	8
ONTWIKKELING HERDENKINGSCULTUUR	9
GESCHIEDENIS JEUGDZORG WEST-BRABANT	10
Verhalis in de media	11
Met dank aan	12



Naambordjes neerleggen bij Namen en Nummers in Breda.

Over Verhalis

Verhalis geeft de grote geschiedenis een menselijk gezicht. We betrekken mensen bij hun lokale geschiedenis door films te maken of door bijzondere projecten te organiseren. Vaak is het uitgangspunt een levensverhaal.

Inmiddels bestaat de stichting vijftien jaar. Er zijn in die tijd bijzondere projecten gerealiseerd, waaronder de nog steeds groeiende documentaireserie Kloosterverhalen; De Leguanen, een erfgoedgame over de Tachtigjarige oorlog in Breda; Geluk op 13, een breed samenwerkingsproject in 2013; De Dodendraad Leeft, een landartproject met 200.000 witte krokussen en een fietsroute langs het traject waar honderd jaar geleden de Duitsers de Dodendraad aanlegden. De laatste jaren werken we onder andere aan Namen en Nummers in Brabant: herdenkingsprojecten voor lokale slachtoffers van de Holocaust.

Kartrekkers van onze projecten zijn Jeroen Neus en Carine van Vugt van Lumineus.

Het bestuur van Verhalis bestaat uit:

Thomas Heesters – bestuursvoorzitter
Agnes Vugts – penningmeester
Arnoud-Jan Bijsterveld
Wilbert Willems
Judith Ensel

info@verhalis.nl
www.verhalis.nl
076 8200195



Voorwoord

Persoonlijk

Het was weer een zonnige dag, te mooi eigenlijk voor de droevige aanleiding: de vervolging van de Joodse inwoners van Breda gedurende de Tweede Wereldoorlog. De herdenking bracht veel mensen op de been. Net als in Tilburg in 2021. Mensen die zich verbonden voelen met het onderwerp en die oorlogsslachtoffers op hun eigen, persoonlijke, manier willen herdenken en eren.

Wanneer wordt geschiedenis persoonlijk? Mijn eerste gedachte hierbij is: als het op een bepaalde manier jouw leven in het hier en nu raakt. Wat begint met een feit of gebeurtenis – soms misschien maar een detail, waar je meer over wilt weten – groeit uit tot een herdenkingsbijeenkomst waarvoor je niet alleen een naambordje maakte, maar waar je ook bij wilt zijn om die naam een plek te geven. Een herdenking op een zonnige zondagmiddag, waar we met z'n allen stil stonden bij en stil werden voor al die mensen die weggerukt werden uit het Breda van toen.

Verhalis heeft als missie: geschiedenis een persoonlijk gezicht geven. We merken steeds vaker dat dit twee kanten op werkt door de participatie van de vele deelnemers. Mensen verdiepen zich in wat er gebeurde in het verleden en door dit te doen ontstaat er een persoonlijk verhaal, een persoonlijke belevenis. Iets wat ook weer wordt doorgegeven en doorverteld. Stichting Verhalis gaat hiermee verder!

Thomas Heesters
bestuursvoorzitter

Activiteitenverslag 2022

DE DODENDRAAD LEEFT

Ieder jaar gaan we ergens langs het traject van de Dodendraad – de elektrische versperring uit de Eerste Wereldoorlog – kijken naar het bloeiende krokuslint van De Dodendraad leeft. Dit jaar reden we naar Maasmechelen en naar Kinrooi. In Maasmechelen hebben schoolkinderen van beide zijden van de grens en plantsoenarbeiders maar liefst 18 km krokuslint aangeplant.. Het was prachtig om langs de krokussen te rijden over de Maasdijk, maar er vielen ook gaten in het krokuslint: op sommige plekken waren de krokussen helaas verdwenen. In Kinrooi stonden de krokussen in de zon te schitteren bij de reconstructie.

In het najaar hebben we nieuwe krokussen geplant langs het kanaal in Ravels. Daar waren de krokussen die in 2018 zijn geplant, door een nieuwe bestrating inmiddels verdwenen.



NAMEN EN NUMMERS BREDA

In 2022 maakten we een tijdelijk monument voor de Bredase Holocaustslachtoffers. Inwoners van Breda konden een naam van één van de 113 slachtoffers adopteren, voor die persoon een naambordje maken op een houten plankje en een verhaal over hun leven publiceren op namenennummers.nl. We gaven een paar workshops op basisschool de Spoorzoeker in de wijk Belcrum. De leerlingen maakten 15 naambordjes voor de slachtoffers uit hun wijk, waaronder 6 kinderen.

Op 28 augustus werden alle Bredase naambordjes symbolisch thuisgebracht op een plattgrond van de stad bij het NS-station. Speciaal voor deze herdenking lieten we een dansvoorstelling maken in een coproductie van Dansnest, Bureau Pees en Studio Solo. Ook was er een optreden van de jonge *spoken word*-artiest Jasja Renne. De muziek werd verzorgd door het koor Tegen de Wind Mee, Martin Peulen en Yvonne Lewin. Namen en Nummers is een project van de Amsterdamse kunstenaar Ida van der Lee. Ze vroeg aan Verhalis om dit project in Brabant uit te voeren. In 2021 organiseerden we het in Tilburg. Bij de herdenking in Breda werkten we samen met diverse kunstenaars, de inwoners van de stad, het Stadsarchief, Nieuwe Veste en het comité Herdenking Kristallnacht. Op die herdenking op 9 november legden we alle naambordjes in het gangpad van de kathedraal.





Bordjes neerleggen tijdens de herdenking in Breda op 3 september.



Jasja Renne draagt haar spoken word tekst voor in de verhalenhoek, tijdens de herdenking op 3 september.

© Jasmine de Vries

NAMEN EN NUMMERS BRABANT

We zijn begonnen met de voorbereidingen van Namen en Nummers in Eindhoven en Oss. Ook in Oisterwijk en Veghel ondersteunen we de plaatselijke struikelstenenwerkgroep met de organisatie. We werken toe naar een provinciale herdenking in 2024 in 's-Hertogenbosch. Daar willen we alle Brabantse naambordjes samenbrengen op een grote plattegrond van de provincie. We zijn hierin partner van Brabant Herinnert.

Stadsmuseum Tilburg vroeg ons om een tentoonstelling in te richten in de LochHal over Namen en Nummers Tilburg. We monteerden alle naambordjes op een grote wand in de bibliotheek en vertoonden onze film over de herdenking op een groot scherm. Het publiek nodigden we uit om een eigen gedicht te maken met koelkastpoëzie. We organiseerden een lezing van Arnoud-Jan Bijsterveld en een theateroptreden van René Hildesheim.

De werkgroep Struikelstenen Oss bezocht de expositie en werd enthousiast om Namen en Nummers ook in Oss te organiseren. We begeleiden hen met diverse bijeenkomsten in de organisatie van die herdenking in Oss.



Expositie van Namen en Nummers in het Tijdlab van de Lochal in Tilburg.

ONTWIKKELING HERDENKINGSCULTUUR

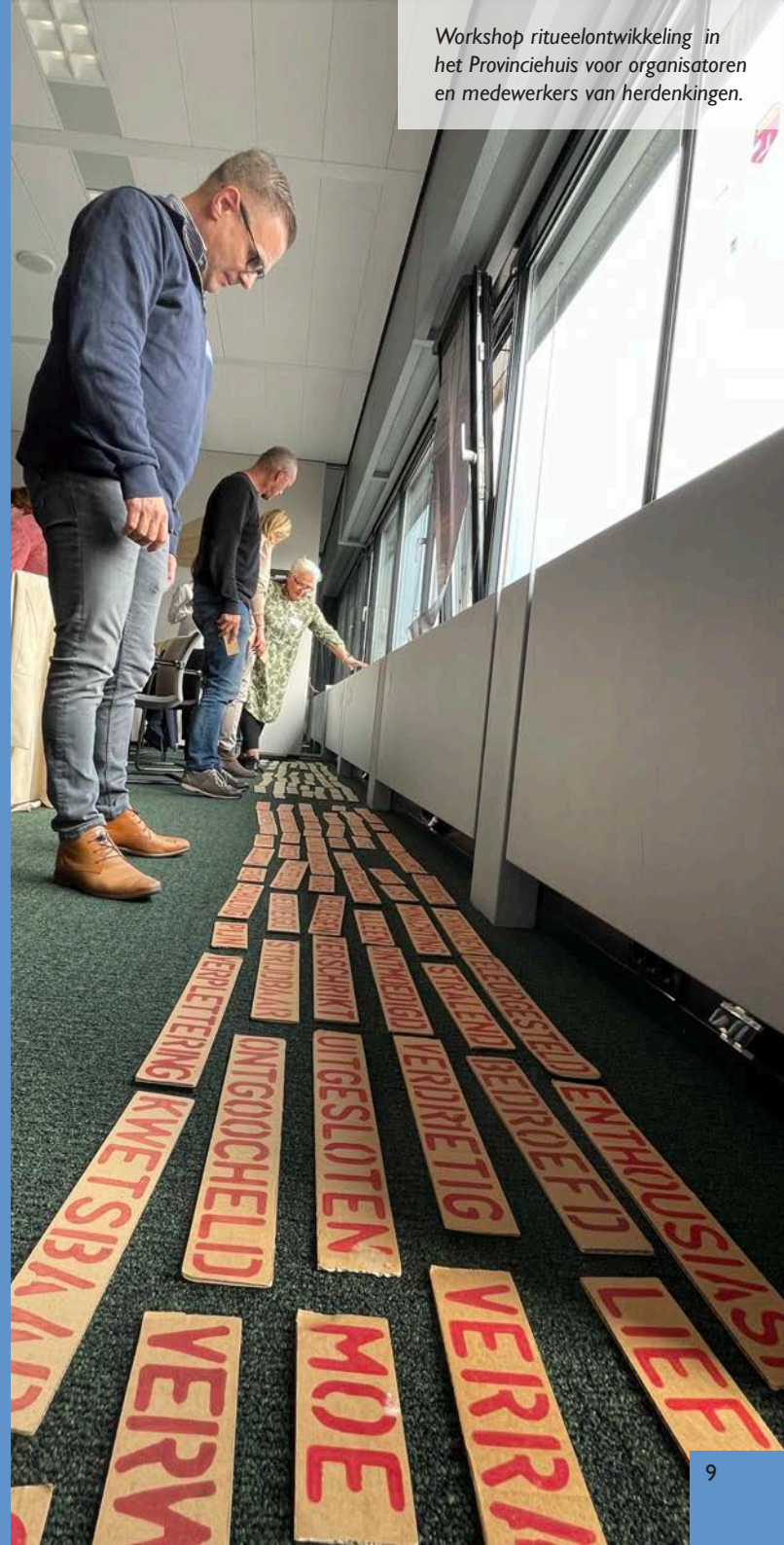
Verhalis heeft dit jaar subsidie gekregen van de Provincie Noord-Brabant in het kader van de Impulsgelden, waarmee we een impuls gaan geven aan de herdenkingscultuur in Brabant.

Met het project 'De Dodendraad Leeft' hebben we in het verleden al een nieuwe vorm van herdenken ontwikkeld in de Nederlands-Belgische grensstreek. 25 gemeenten deden mee met het landkunstwerk, een lint van witte krokussen. De gemeenten grepen dit project aan om allerlei andere activiteiten te organiseren zoals fotowedstrijden, re-enactments en wandelingen.

Met de ervaringen van van Namen en Nummers willen we andere organisaties inspireren nieuwe vormen te vinden voor hun herdenkingen.

Bij de aftrap van Brabant Herinnert in het provinciehuis verzorgden we een workshop ritueelontwikkeling voor gemeenteambtenaren en plaatselijke 4 en 5 mei-comités. Zo wil Verhalis een impuls geven aan de herdenkingscultuur in Brabant.

Het comité Kristallnachtherdenking Breda heeft ons gevraagd mee te denken over een nieuwe vorm van die jaarlijkse herdenking.



Workshop ritueelontwikkeling in het Provinciehuis voor organisatoren en medewerkers van herdenkingen.

GESCHIEDENIS JEUGDZORG WEST-BRABANT

In het leven van veel mensen hebben West-Brabantse jeugdzorginstellingen een belangrijke rol gespeeld. Zij hebben een deel van hun jeugd in tehuizen doorgebracht. Soms zijn er vragen over de manier waarop de zorg werd gegeven. Veel oud-medewerkers hebben er hun vak geleerd en werken nu in wijkteams en elders in de jeugdhulp, veelal in West-Brabant. Andere collega's zijn inmiddels met pensioen. Van hen horen wij dat zij het een goed idee vinden dat er iets van die geschiedenis bewaard blijft.

Daarom verdient jeugdzorg een plek in de West-Brabantse geschiedschrijving.

De stichting [Geschiedenis Jeugdzorg West-Brabant](#) heeft Verhalis gevraagd mee te denken over mogelijke manieren om het verhaal van de jeugdzorg in West-Brabant door te geven. Verhalis werkt met oud-medewerkers en ex-bewoners aan een plan om, door middel van korte podcasts, verhalen en ervaringen van de betrokkenen te koppelen aan locaties van de jeugdzorg in West-Brabant.

In 2022 zijn de eerste zes infoborden bij voormalige Bredase jeugdzorginstellingen geplaatst. Deze borden bevatten een QR-code die naar een podcast over die locatie leidt. In totaal zullen er borden worden geplaatst bij 15 locaties in West-Brabant.



Historische locaties
vertellen jeugdzorgverhalen

Het Burgerweeshuis werd in 1606 opgericht in een voormalig klooster. Het huidige gebouw dateert uit 1887. Bijzonder zijn de historische interieurs van de regenten- en regenteskamer, waarin de weeshuisbestuurders vergaderden. De regentenkamer heeft mooie houtwerkversiering en goudlederbehang. De kamer van de regentes heeft prachtige wandpanelen van de Bredase schilder J.H. Frederiks uit 1787, een voormalige weesjongen. Onder de oorspronkelijke naam 'T'Arm Kinderhuys En Het Arme Weeshuys Der Kercken Van Breda' steunt men nog steeds kinderdoelen.

Zo kreeg in de tachtiger jaren het Boddaercentrum er onderdak voor specialistische dagbehandeling, bedoeld om kinderen thuis te laten blijven wonen, die anders naar een internaat zouden gaan. Sinds 2013 is het dagcentrum elders in Breda gehuisvest.



Het Burgerweeshuis is één van de vijftien historische locaties in West-Brabant waar de afgelopen 100 jaar kinderen zijn opgevoed. Het was een plek waar de meesten te vinden zijn, die thuis niet mogelijk waren. Nu zulke voorzorgingen veel beter beschikbaar zijn, blijven kinderen vaker thuis en vervullen veel locaties die functie niet meer.

De vijftien locaties laten zien, dat hulp aan kinderen, die in de kindertijd, ongelukkig, onwettelijk, verboden is met de persoonlijke maat van jeugdzorgverleners voor deze kinderen, leegrecht of politieke recht van het moment. Er ontstaat om welke kinderen het ging, om wettelijke en onwettelijke van versager tot kinderen in de kind van nu.

Wat maakte voor hen het verschil? Luister naar hun verhaal via de QR-code.



Bekijk alle verhalen op
www.geschiedenisjeugdzorg.nl



Verhalis in de media

Namen en Nummers Breda is door de lokale en regionale media met veel belangstelling gevolgd.

We waren erg blij met de artikelen die regelmatig werden gepubliceerd, ook in het schoolkrantje van de basisschool waar we in een gastles naambordjes met de leerlingen van groep 7 maakten.

Een artikel in BNdeStem in de week voor de eindherdenking droeg bij aan de grote opkomst.

Onthulling naambordjes Joodse stadsgenoten in Speelhuislaan in Breda

Vermoorde Joodse inwoners van Breda krijgen monument

Zo heten Marianna (55), Julius (52), Paula (42), Selma (8) en León (5). Vijf inwoners van Breda die op 28 augustus 1942 op de Oude Vest wachten op een bus richting een ongewisse toekomst. Zes dagen later zijn ze dood.

Edine Wijnands
Breda

Die 28ste augustus, deze zondag precies tachtig jaar geleden, vindt in Breda een eerste grote deportatie van Joodse inwoners plaats. Vlak ervoor is bij honderd Joodse Bredanaars een brief bezorgd. Of ze zich op de Oude Vest wilen melden voor transport? Ongeveer de helft duikt onmiddellijk onder.

De andere circa vijftig pakken in koffers en gaan die tropische zondag richting Oude Vest. Onwetend van wat hen staat te wachten, de gaskamers in Auschwitz, dat een deel van hen op 3 september wordt vermoord. Onder: Marianna, Julius, Paula, Selma en León.

Zicht voor slachtoffers tachtig jaar later keren zij terug in Breda. Hun namen zijn geïncorporeerd in het monument. Inwoners van het Breda nu hebben zich verdiept in hun levens. Hebben speciaal voor

geïncorporeerd en wat de Bredase stichting Verhalis nu naar Breda heeft gehaald, heeft veel losgemaakt, vertelt Jeroen Neus van Verhalis. Leerlingen van basisschool De Spoorzoeker, individuele Bredanaars, soms hele gezinnen, doken in de geschiedenis van Joodse stadsgenoten van destijds. Ze achterhaalden verhalen, gaven de Joodse slachtoffers een gezicht.

Duits-Joodse vluchtelingen

Neus: „Soms ging dat heel ver, werden zelfs reizen gemaakt naar de geboorteplaatsen van Joodse Bredanaars die in de oorlog vanuit Duitsland naar Breda waren gevlucht.“ Zo iemand was bijvoorbeeld Paula Herzfeld-Kroner uit Zampelburg. Ze kwam na haar vlucht uit in Breda. Om, na het transport vanaf de Oude Vest, met haar dochter Ruth (16) in Auschwitz te worden gedood.

Of Erich Struch, geboren in Aken. De Bredase Hester, die net als Struch in de Bredase Willem III Laan woont, achterhaalde talloze details over zijn leven, over dat van zijn gezin. Reconstrueerde het verhaal dat leidde tot de dood van zijn vrouw Sylvia, maakte naambordjes die ze zondag heeft geplaatst, maar ook wil meemeren naar een strafteefst. „Om jullie nog een keer welkom te heren in de Willem III Laan.“



▲ Leerlingen van basisschool De Spoorzoeker maken een naambordje voor Izaak Haas. Hij woonde in de Speelhuislaan, vlak bij hun school. Hij werd in april 1943 vermoord in Sobibor. Hij was 9 jaar. FOTO:STICHTING VERHALIS

komst van zondag. „En opeens realiseerde ik me hoe precies tachtig jaar geleden, op net zo'n warme dag, Bredase politieagenten dezelfde tocht aflegden. En ook zijn leverden brieven af.“ Alleen dan wel met het bevel om zich te melden voor transport.

Namen en Nummers
Zondag vanaf 15.00 uur worden op



'Herdenking wordt wél heel inbringend'



▲ Bredanaars maken naambordjes. Linksachter Rennart Nicolai en zijn dochter Rosa. FOTO:IMAGOMAGAZINE/PEAPROFS

Project geeft slachtoffers Holocaust een gezicht

„We hebben de Joodse gemeenschap verschrikkelijk in de steek gelaten.“

Historicus en oud-OLV-conconnector Joop Bakker moet

Lee en strijkt nu in Breda neer. Het idee: gewone Bredanaars 'adopter' een lokaal slachtoffer van de Jodenvervolgving, onderzoeken hun levensverhaal en maken een speciaal, persoonlijk

geraagd om mee te doen. „Ik vind het zelf ook belangrijk om te herdenken wat er toen is gebeurd. Voor mijn naambordje heb ik iemand gekozen die dezelfde voor- naam heeft als ik: Rosa Andries-“

Breda. Om de slachtoffers een gezicht en een eigen, uniek levensverhaal te geven heeft Namen en Nummers gekozen voor een een-op-een-anspak, zegt Carine van

Vuyst van de organisatie achter het



▲ De herdenking van de weggevoerde Joodse inwoners van Breda. FOTO:RENÉ SCHOTANUS/PIXAPROFS

Bredase Joden zijn symbolisch weer thuis

Met een indrukwekkende bijeenkomst zijn zondag de ruim honderd weggevoerde Joodse Bredanaars herdacht. Symbolisch keerden ze terug naar huis via het project Namen en Nummers.

waren 'geadopteerd' en op een bordje geschilderd. Die bordjes kregen een plek op de plattgrond waar ze hadden gewoond. De slachtoffers, door de Duitsers ontdaan van hun naam en identiteit, keerden zo symbolisch terug naar huis.

weggevoerde Joden. Sommigen waren van heel ver gekomen om er bij te zijn. Het monument in de Speelhuislaan wordt wèrd, maar de bordjes komen in ieder geval te jaartijlke herdenking v tallnacht.

Met dank aan

Voor Namen en Nummers Breda heeft Verhalis, naast de onmisbare en hartverwarmende hulp van vele vrijwilligers, steun en medewerking ontvangen van:

De Mastboom Brosensstichting en Mondriaanfonds (via Erfgoed Brabant), Impulsgelden (KunstLoc), Prins Bernhard Cultuurfonds, Stadsarchief Breda, Nieuwe Veste, Leerstoel Cultuur in Brabant, Bureau Pees, Dansnest, Nieuwe Veste en kringloopwinkels Goedkoop en Vindingrijk.

En we danken zeker ook alle deelnemers aan onze projecten. Zonder hun enthousiasme en vastberadenheid waren projecten als Namen en Nummers of De Dodendraad Leeft niet mogelijk geweest.

